

บทที่ 10

การพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการ

งานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญมากในการบริหารการศึกษาในโรงเรียนซึ่งต้องใช้หลักสูตรเป็นเข็มทิศในการดำเนินการทุกด้าน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อผลิตนักเรียนให้มีความรู้ตรงตามจุดหมายของหลักสูตรและการศึกษานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับงานต่าง ๆ ในโรงเรียน หลักสูตรที่ดีจะต้องมีลักษณะเป็นพลวัตร (Dynamic) คือไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อม สังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ที่จะไปประกอบอาชีพและเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมก็ต้องมีลักษณะและคุณสมบัติเปลี่ยนไป ดังนั้นหลักสูตรและงานวิชาการจึงหยุดนิ่งไม่ได้ ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นหลักสูตรที่เปิดกว้าง ต้องการให้นักเรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำเป็น โดยเฉพาะการทำงานเป็นหมู่คณะ และพัฒนางานเป็น และส่งเสริมให้ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และชุมชนช่วยกันจัดการศึกษาให้กับนักเรียนให้สอดคล้องกับชีวิต ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมแต่ละท้องถิ่นที่นักเรียนอยู่ การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรในลักษณะต่าง ๆ จึงทำได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม เมื่อหลักสูตรมีการพัฒนาและปรับปรุง กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและจัดให้เอื้อต่อการพัฒนาด้วย ในบทนี้จะกล่าวถึงการพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการใน 4 หัวเรื่องใหญ่คือ การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ และการตรวจสอบและการประเมินผล แผนงานและผลงานการบริหารหลักสูตร

การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

หากวิเคราะห์แนวดำเนินการของหลักสูตรระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งได้กล่าวถึงแนวดำเนิน
เพื่อให้โรงเรียนได้ปฏิบัติ ดังนี้

ระดับ	แนวดำเนินการของหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
1. ประถมศึกษา	<ol style="list-style-type: none">1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพ ท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียน การสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม2. จัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับ ความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนและให้ โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือ บูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่ม ประสบการณ์ให้มากที่สุด4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้กระบวนการ การคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์และกระบวนการกลุ่ม5. จัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของ ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง7. ให้สอดคล้องแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึง ประสงค์ โดยการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ระดับ	แนวดำเนินการของหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
<p>2. มัธยมศึกษาตอนต้น</p>	<p>8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่รวมไว้ในจุดหมายต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย</p> <p>9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน</p> <p style="text-align: right;">(กระทรวงศึกษาธิการ 2532, 78)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจ 2. จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จัก และเข้าใจตนเอง และสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง 3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถ และได้มีโอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิชาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ 4. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 5. ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการกลุ่ม 6. ให้ท้องถิ่นบรรยายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน

ระดับ	แนวดำเนินการหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2538)
<p>3. มัธยมศึกษาตอนปลาย</p>	<p>7. ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้อง แทรกการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่าง สม่ำเสมอ</p> <p>8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝัง ค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย</p> <p>9. ในการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงความต่อเนื่องกับ หลักสูตรประถมศึกษาด้วย</p> <p style="text-align: right;">(กระทรวงศึกษาธิการ 2532, 5)</p> <p>1. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างกว้างขวางตามความถนัด และความสนใจ</p> <p>2. จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพแวดล้อม และความต้องการ ของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ</p> <p>3. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้วิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอ</p> <p>4. จัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ผู้เรียนได้เห็น ช่องทางในการประกอบอาชีพ</p> <p>5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ ได้มี โอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิชาการ สถาน- ประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ</p> <p>6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของ นักเรียนอย่างต่อเนื่อง</p>

ระดับ	แนวคำเนิการหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
	<p>7. ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการกลุ่ม</p> <p>8. ให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และรายวิชาที่ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ</p> <p>9. ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดแทรกการเสริมสร้างค่านิยม และการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>10. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมายต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย</p> <p style="text-align: right;">(กระทรวงศึกษาธิการ, 2532, 7)</p>

จากแนวคำเนิการของหลักสูตรข้างต้นนี้ หากวิเคราะห์อย่างละเอียดแล้ว จะพบว่า กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนต่าง ๆ พัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการและการดำเนิการในหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้ไปสู่จุดหมายของหลักสูตร

วิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น แนวคำเนิการข้อที่ 1, 3 และ 6 และแนวคำเนิการข้อที่ 1, 2, 4, 5 และ 8 ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า โรงเรียนสามารถดำเนิการปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนอย่างน้อย 3 วิธีคือ

1. จากหลักสูตรแกนที่มีอยู่แล้ว โรงเรียนต้องวิเคราะห์แนวสังเขปที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ซึ่งจะต้องยึดเป็นแนวทาง เปลี่ยนไม่ได้ แต่โรงเรียนสามารถที่จะกำหนดสาระความรู้และมวลงประกอบที่จัจัดให้แก่ักเรียนในแต่ละหัวข้อเรื่องได้ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน ความจำเป็น ความต้องการและความเหมาะสมแก่ท้องถิ่น เช่น ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น วิชา พ.011 สุขศึกษา มีคำอธิบายรายวิชาดังนี้ “ศึกษาและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพผิวหนัง ตา หู จมูก ฟัน โภชนาการ การดูแลรักษาสุขภาพ

ร่างกายและจิตใจ การป้องกันอุบัติเหตุภายในบ้าน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่า และปฏิบัติคนได้อย่างถูกต้องจนเป็นสุขนิสัย” (กระทรวงศึกษาธิการ 2532, 68)

จากการศึกษาสภาพและความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น พบว่า ประชาชนหรือชาวบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดโปรตีน เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนนั้นค่อนข้างต่ำ และผู้ปกครองยังขาดความรู้ในเรื่องโภชนาการที่ถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้น ในเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่ครูควรจัดให้กับนักเรียนในวิชาสุขศึกษาและวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องในด้านโภชนาการควรเป็นไปทางด้านเกี่ยวกับโปรตีน โดยบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับโปรตีนลงในวิชาต่าง ๆ เช่น

วิชาสุขศึกษา เน้นความรู้ที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากการขาดโปรตีนหรือการได้รับโปรตีนไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย วิธีป้องกันรักษาโรค แหล่งโปรตีนราคาถูก ฯลฯ

วิชาเกษตร สอนวิชาการเพาะถั่วงอก การปลูกถั่ว การเลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ การเลี้ยงปลา เป็นต้น

วิชาโภชนาการหรือคหกรรม สอนการปรุงอาหารโปรตีนประเภทต่าง ๆ และการปรุงอาหารให้ถูกวิธี

การปรับปรุงเนื้อหาและการจัดประสบการณ์ในหลักสูตรนี้ ครูที่สอนวิชาในระดับเดียวกันควรได้มาศึกษาและวางแผนร่วมกัน เพราะเนื้อหาบางเรื่องอาจเกี่ยวข้องกับหลายวิชา การจัดประสบการณ์และสาระความรู้ควรจัดให้มีความสัมพันธ์กัน การปรับปรุงหลักสูตรในลักษณะนี้ควรได้มีการกระทำทุกปี ผู้บริหารควรได้กำหนดนโยบายและเวลาให้หมวดวิชาต่าง ๆ มาทำงานประสานกันและร่วมมือกัน

2. การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพหรือวิชาเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังนั้น ความต้องการและความจำเป็นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกัน ความรู้และประสบการณ์ที่โรงเรียนในแต่ละท้องถิ่นจะจัดให้กับนักเรียนจะแตกต่างกัน กระทรวงศึกษาธิการจะจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นทุกแห่งย่อมทำไม่ได้ จึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนหรือท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่เป็นกลุ่มวิชาเลือกและวิชาชีพเอง โดยมอบให้เขตการศึกษาเป็นผู้ดำเนิน

การพิจารณาในเบื้องต้น และขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นหลักสูตรประจำท้องถิ่น และนำไปใช้ในโรงเรียนได้ ดังนั้น โรงเรียนแต่ละโรงเรียนจึงสามารถที่จะพัฒนาหลักสูตรของตนเองตามสภาพความพร้อมของโรงเรียนและให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น หลักสูตรที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นนี้อาจจะมีจุดเน้นเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย เพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ และถ้านักเรียนได้เลือกเรียนอย่างเหมาะสมแล้ว นักเรียนจะได้รับประโยชน์ทั้งในด้านความพอใจและในด้านค้นพบความสามารถของตนเอง ในการเลือกเรียนวิชาเลือกนี้ นักเรียนสามารถเลือกเรียนในสาขาเดียวกันให้ลึก หรือเลือกเรียนในแนวกว้างก็ได้

หลักสูตรวิชาเลือกที่โรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนและตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นนี้ โรงเรียนอาจจัดอยู่ในรูปวิชาสั้นที่จบในตัวเอง หรือหลายวิชาที่ต่อเนื่องกันเป็นกลุ่มวิชาก็ได้ เวลาที่จะใช้เรียนสำหรับแต่ละวิชาต่อสัปดาห์ก็อาจจัดให้แตกต่างกัน เช่น วิชาทางด้านเกษตรกรรมอาจจัดให้เรียนสัปดาห์ละ 2 คาบ ตลอดภาคเรียน หรือวิชาทางด้านงานฝีมือหรือที่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง อาจจัดทุกวันติดต่อกันจนครบชั่วโมงเรียน โดยไม่จำเป็นต้องเรียนตลอดภาคเรียนก็ได้

โรงเรียนควรพิจารณาเปิดวิชาเลือกให้กระจายทุกประเภทอย่างกว้างขวางทั้งประเภทที่ส่งเสริมวิชาการ วิชาชีพ งานอดิเรก และนันทนาการ โดยจะต้องพิจารณาและวางแผนวิชาที่จะเปิดให้น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนให้มากที่สุด นอกจากนี้ จะต้องจัดให้มีบริการการแนะแนวการเรียนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เลือกเรียนอย่างเหมาะสมตามความสนใจ ความสามารถและความถนัดของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม การที่จะเปิดวิชาเลือกให้หลากหลายนี้ อาจมีปัญหา เพราะจำนวนนักเรียนในบางวิชาอาจมีน้อยจนไม่สามารถเปิดสอนได้ อีกทั้งจำนวนครูผู้สอนอาจมีไม่เพียงพอ ทางออกที่อาจจะทำได้ในกรณีนี้คือ การปรับปรุงการเรียนการสอนโดยใช้การสอนแบบรายบุคคล และการเรียนแบบอิสระซึ่งก็จะสนองความต้องการของผู้เรียนได้

การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพหรือวิชาเลือกตามความต้องการของท้องถิ่นนี้อาจทำเป็นรายวิชาหรือเป็นกลุ่มวิชาที่เปิดทางเลือกให้แก่ นักเรียนได้เลือกอย่างหลากหลาย ผู้บริหารและครูในโรงเรียนจึงต้องมีวิสัยทัศน์และมีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร และอาจต้องอาศัยความร่วมมือกับผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านหลักสูตรและทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นด้วย

3. ความร่วมมือของสถานประกอบการหรือสถานประกอบการอิสระ หรือแหล่ง
วิทยาการต่าง ๆ กับโรงเรียน เป็นอีกวิธีหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนในด้านการ
จัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้เรียนได้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ วิธี
การดำเนินการตามแนวทางนี้ โรงเรียนอาจทำได้โดยสำรวจแหล่งทรัพยากรทางสังคมเกี่ยว
กับสถานประกอบการและสถานประกอบการอิสระที่อยู่ในชุมชนหรืออยู่ในแหล่งที่ใกล้เคียง
กับโรงเรียนว่า มีอะไรบ้าง วิเคราะห์ความเป็นไปได้และแนวโน้มของการประกอบอาชีพ
นั้นในอนาคต ให้การแนะแนวอาชีพแก่นักเรียน สำรวจความต้องการศึกษาในอาชีพนั้น
ของนักเรียน สร้างหลักสูตรเกี่ยวกับอาชีพนั้น ๆ โดยที่โรงเรียนขอความร่วมมือกันจาก
เจ้าของ ผู้จัดการ และผู้เชี่ยวชาญในสถานประกอบการนั้นให้เข้ามาร่วมเป็นกรรมการร่าง
หลักสูตร และขอให้สถานประกอบการนั้นเป็นแหล่งฝึกงานหรือแหล่งฝึกประสบการณ์วิชา
ชีพ การดำเนินการอาจทำอยู่ในแนวทางของทวิภาคีซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนใช้แหล่งทรัพยากร
ในชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เป็นการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
เรียนการสอนของโรงเรียน ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ทำให้เขาต้องเข้า
มาช่วยเหลือดูแลการจัดการศึกษาในชุมชนให้ดีขึ้น ๆ

นอกจากจะดำเนินการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตามที่กล่าว
ข้างต้นนั้นแล้ว โรงเรียนคงต้องพัฒนาวัสดุหลักสูตรประกอบเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร
ที่พัฒนาใหม่ด้วย วัสดุหลักสูตรที่ต้องทำนั้นประกอบด้วย

- แผนการสอน : ต้องมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามหลักสูตรที่พัฒนาและ
ปรับปรุงใหม่
- เอกสารวัสดุประกอบการสอน : อาจจัดทำแบบฝึกหัด ใบงาน เอกสารประกอบ
การเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ
- อุปกรณ์การสอน : พัฒนาเครื่องมือที่เป็นพื้นฐานที่ต้องใช้ทักษะต่าง ๆ เครื่องมือที่
ใช้ประกอบอาชีพ ฯลฯ
- เครื่องมือประเมินผล : พัฒนาข้อสอบที่กลุ่มโรงเรียนจัดสร้างขึ้น วิเคราะห์
จุดประสงค์การเรียนรู้และสร้างข้อทดสอบให้สอดคล้องตาม
จุดประสงค์นั้น พัฒนาและปรับปรุงให้เป็นข้อสอบมาตรฐาน
นอกจากนี้ ควรพัฒนาวิธีการประเมินผลโดยใช้วิธีการใหม่ ๆ

เช่น การพิจารณาเพิ่มผลงาน การปฏิบัติโครงการ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน ฯลฯ

การส่งเสริมการเรียนการสอน

การพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการอีกแนวหนึ่งที่โรงเรียนควรทำตลอดเวลา คือ การส่งเสริมการเรียนการสอน ในที่นี้จะกล่าวถึง การส่งเสริมการเรียนการสอนในห้องเรียน จะทำอย่างไรจึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้แก่ชีวิตนักเรียน ให้นักเรียนได้มีการพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวเด็กภายในห้องเรียนที่เหมาะสม และกระตุ้นการเรียนรู้จะช่วยให้เด็กมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สูงขึ้น

กอร์ดอนและบราวน์ (Gordon and Browne 1989, 237) ได้จำแนกเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนและการพัฒนาของเด็กเป็น 3 ด้านคือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สถานที่ พื้นที่ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งความสะดวกและประโยชน์ของสิ่งเหล่านี้
2. สภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้ ได้แก่ ประสิทธิภาพต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนการสอน ช่วงเวลาและกิจวัตรประจำวันที่ได้กำหนดขึ้น
3. สภาพแวดล้อมด้านสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ จำนวนนักเรียนในห้อง อัตราส่วนของครูกับนักเรียน กลุ่มอายุของนักเรียน บุคลิกภาพของครู และลักษณะของปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลในโรงเรียน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

การกำหนดสถานที่เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ฯลฯ ควรจะอยู่ส่วนใดของอาคารนั้น ต้องคำนึงถึงนโยบายด้านการตอบสนองวัตถุประสงค์การเรียน วัยและวุฒิภาวะของนักเรียน ความสะดวกในการใช้สอยและการจราจร ความปลอดภัยและความสวยงาม เป็นต้น สำหรับโรงเรียนที่จะสร้างอาคารใหม่ การกำหนดสถานที่ให้เหมาะสมกับการใช้สอยและ

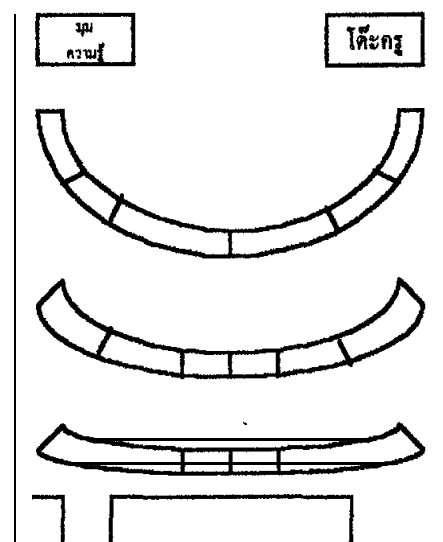
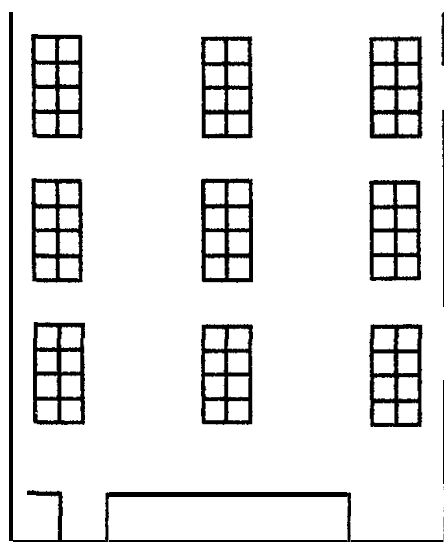
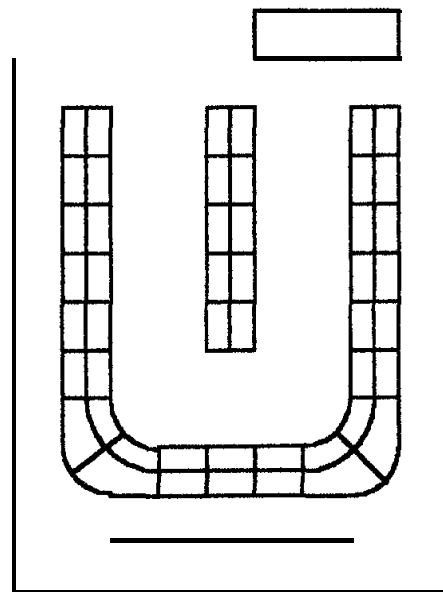
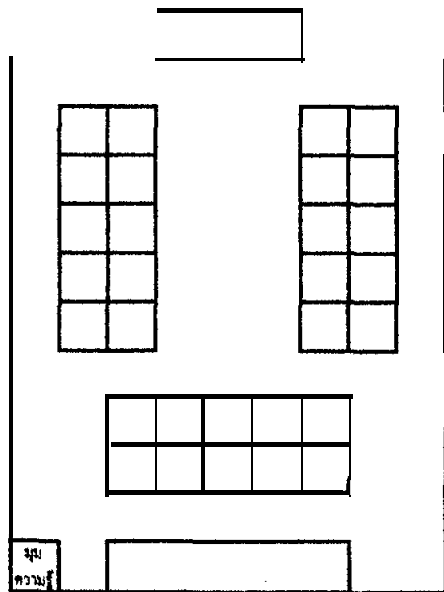
การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำได้ง่าย แต่โรงเรียนที่มีอาคารอยู่แล้วก็ต้องปรับใช้อาคารเหล่านั้นให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม เช่น ห้องสมุดควรเป็นห้องที่กว้างขวาง มีหน้าต่างมากพอที่จะช่วยให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก หรืออาจจะคิดเครื่องปรับอากาศอยู่ในตำแหน่งสงบเงียบ แต่นักเรียนจะมาเข้าห้องสมุดได้โดยง่าย ห้องพยาบาลควรอยู่ชั้นล่างสุดของอาคาร ควรอยู่ใกล้ห้องพักรักษาหรือห้องผู้บริหาร และควรอยู่ในตำแหน่งที่สงบเงียบ การจัดห้องพยาบาลต้องคำนึงถึงการบริการด้านสุขภาพ อนามัยและความปลอดภัย การช่วยเหลือเด็กเจ็บป่วยและเกิดอุบัติเหตุ

ห้องเรียน เป็นห้องที่สำคัญสำหรับนักเรียน เพราะกิจกรรมส่วนใหญ่ที่นักเรียนทำเกือบทั้งวันจะอยู่ในห้องเรียน จึงต้องจัดตำแหน่ง เนื้อที่ สภาพห้องเรียน และบรรยากาศภายในห้องให้เหมาะสมและสนองต่อการทำกิจกรรม การที่จะกำหนดว่าห้องเรียนระดับชั้นใดควรจะอยู่ตำแหน่งที่ใดของอาคารไม่ได้มีข้อกำหนดไว้ แต่มีข้อควรนำมาประกอบการพิจารณาว่า นักเรียนระดับชั้นใดควรจะอยู่ในสายตาของครู และควรให้อยู่ไกลจากสิ่งที่จะก่อให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ เพราะเด็ก ๆ มักจะซุกซน ขาดการคิดไตร่ตรอง บางครั้งการเล่นหรือการขัดแย้งในกลุ่มเด็กนักเรียนอาจก่อให้เกิดปัญหาหรืออุบัติเหตุได้

ห้องเรียนควรมีขนาดกว้างขวาง เหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่จะบรรจุในแต่ละห้อง มีประตูหน้าต่างที่ทำให้อากาศถ่ายเทได้อย่างดี ประตูทางเข้าออกอยู่ในทิศทางที่นักเรียนจะออกนอกห้องได้อย่างสะดวก มีแสงสว่างหรือแสงไฟอย่างเพียงพอ ฝาผนังควรเป็นผนังเรียบทาสีเรียบร้อยสวยงาม นอกเหนือจากกระดาน ชอล์ค หน้าห้องเรียน ฝาผนังด้านหน้า หลัง และด้านข้างควรมีกระดานชานอ้อยหรือกระดานที่ทำด้วยวัสดุต่าง ๆ สำหรับให้นักเรียนจัดนิทรรศการหรือมุมความรู้ต่าง ๆ พื้นห้องเรียนควรเป็นพื้นเรียบ ทำความสะอาดง่าย โรงเรียนต้องคอยสอดส่องดูแลให้นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียนอยู่เสมอ อุปกรณ์ที่ควรจัดไว้ในห้องเรียนควรมีให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้หรือชั้นสำหรับเก็บของหรืออุปกรณ์ อุปกรณ์ทำความสะอาด โต๊ะ เก้าอี้ ควรทำด้วยวัสดุแข็ง เบาทสามารถที่จะโยกย้ายและจัดให้เป็นรูปต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม

การจัดสภาพในห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดสลับที่นั่งของนักเรียน การจัดโต๊ะหรือการจัดกลุ่มนักเรียนในรูปแบบต่าง ๆ การจัดวางสื่อประกอบการเรียนการสอน และ

การจัดบอร์ด หากจัดให้มีความสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนจะทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึของการเปลี่ยนแปลง เกิดความกระตือรือร้นอยากเรียนอยากรู้ และอยากทำกิจกรรมมากขึ้น การจัดที่นั่งในห้องเรียนอาจจัดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

การจัดมุมกิจกรรมหรือมุมความรู้และการจัดบอร์ดในห้องเรียน ควรได้มีการปรับเปลี่ยนอยู่บ่อย ๆ โรงเรียนควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นให้หรืออาจให้นักเรียนขอยืมหนังสือจากห้องสมุดมาไว้ในมุมความรู้เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในยามว่าง และเป็นแหล่งค้นคว้าในการเรียนเนื้อหาบางเรื่อง หนังสือที่นักเรียนยืมมาจากห้องสมุดนี้ ควรให้มีการสับเปลี่ยนทุก 1-2 สัปดาห์ และควรให้อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของนักเรียนในแต่ละห้อง ส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่านและเขียนระหว่างนักเรียนภายในห้อง ระดับชั้นและระดับ โรงเรียน

การควบคุมดูแลให้สภาพห้องเรียนมีความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้อและเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ มีมุมความรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นอกจากจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้สนใจใคร่เรียนแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยในการใช้เวลาว่าง การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำงานเป็นกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และการพัฒนาด้วยความคิดของนักเรียนอีกด้วย

สภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นักเรียนควรจะได้รับ และควรเป็นประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ประสบการณ์ต่าง ๆ นั้น นักเรียนได้รับจากครู จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จากการเลือกใช้วิธีการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน จากประสบการณ์เดิมของนักเรียน จากการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และจากการที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ กิจกรรมและผู้คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนั้น การจัดช่วงเวลาและกิจวัตรประจำวันสำหรับนักเรียนก็จะมีส่วนช่วยส่งเสริมหรือทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนซบงกชกันได้เช่นกัน พิจารณาตัวอย่างการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้
<p>ตัวอย่าง</p> <p>เพื่อให้ นักเรียนมีความสามารถในการค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง โดยใช้วิธีหลาย ๆ วิธี ตลอดจนมีความพยายามและความอดทนและสามารถพึ่งพาตนเองได้</p>	<p>ตัวอย่าง การจัดสภาพเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อาจทำได้โดย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมการเรียนรู้การสอนควรใช้วิธีการสอนแบบอุปนัยหรือการสอนแบบแก้ปัญหา หรือการทดลองกระตุ้นให้นักเรียนทำทุกอย่างได้ด้วยตนเอง และมีสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ปรีกษาหรือทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนคนอื่น ๆ หรือทำการทดลองด้วยตนเอง เพื่อค้นคว้าหาคำตอบ 2. จัดมุมการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ 3. จัดช่วงเวลาเรียนให้ยืดหยุ่น 4. กำหนดกิจวัตรประจำวันที่จะฝึกฝนนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น อาจใช้เวลา 5-10 นาที ฝึกฝนการแก้ปัญหาที่นักเรียนพบเห็นด้วยวิธีการของตนเอง
<p>ตัวอย่าง 2</p> <p>เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีพื้นฐานจากความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม</p>	<p>ตัวอย่าง 2 การจัดสภาพเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อาจทำได้โดย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดฉายภาพยนตร์ที่ชี้ให้เห็นว่า คนที่เก่งและโตจากสถานที่หนึ่ง ย่อมโตและแตกต่างจากบุคคลอีกที่หนึ่งทั้งในด้านภาษา ความคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม . 2. จัดป้ายนิเทศแสดงถึง สถานที่ วัฒนธรรม และประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ ของคนเชื้อชาติต่างกัน

วัตถุประสงค์	การจัดสภาพแวดล้อมด้านการเรียนรู้
	<p>3. จัดหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับคนเชื้อชาติต่าง ๆ ที่แสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประจำชาตินำมาไว้ที่มุมความรู้ เพื่อนักเรียนจะได้อ่านเพิ่มเติม</p> <p>4. เชิญวิทยากรชาติต่าง ๆ (เท่าที่จะหาได้) มาพูดให้นักเรียนฟังเกี่ยวกับท้องถิ่น ภาษา และวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเขา</p> <p>5. ขอความร่วมมือจากเวลาเรียนกลุ่มการเรียนให้นักเรียนได้ทดลองปรุงอาหารประจำชาตินั้นๆ เป็นต้น</p>

นอกจากจะจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ควรได้จัดสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนให้สอดคล้องและเหมาะสมด้วย การจัดนั้นนอกจากจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดแล้วจะต้องจัดให้ตอบสนองกับการตามธรรมชาติและวัยของนักเรียนด้วย

สภาพแวดล้อมด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรอบตัวนักเรียน ระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน นักเรียนและครูจะก่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความรู้สึกรัก ความรู้สึกนี้จะส่งผลต่อความคิดและการกระทำของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้ไว้อย่างเป็นสุข นั่นก็หมายถึงว่า นักเรียนได้พัฒนาตนเองตามทิศทางที่โรงเรียนได้กำหนดไว้

การจัดสภาพแวดล้อมที่จะให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่อนักเรียนนั้น จำนวนนักเรียนในแต่ละห้องไม่ควรมีมากเกินไป หากสามารถทำได้ ควรจัดนักเรียนเข้าเรียนในแต่ละห้องไม่ควรรีให้เกินตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ การจัดเนื้อที่และมุมต่าง ๆ ในห้องเรียนรวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่นและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ บางครั้งครู

อาจจะจัดกลุ่มแบบเปิด คือ เปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ากลุ่มตามความสนใจของตนเอง หรือการจัดกลุ่มแบบจับคู่ อาจให้นักเรียนทำงานหรือเล่นกับเพื่อนคนใดคนหนึ่งที่คุณพอใจ ทั้งสองคนนี้จะช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยกัน มีการให้ การรับและการเรียนรู้จากกันและกัน เป็นต้น

การจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและครูเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก การจัดให้มีครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ครูเวรที่ทำหน้าที่เวรประจำวัน ครูที่ปรึกษาประจำกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ จะทำให้ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ครูที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพและสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียนได้นั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิด มีความสามารถในการสื่อสารกับนักเรียน มีความรู้ในเนื้อหาและสามารถถ่ายทอดได้ดีแล้ว ครูยังต้องมีความยืดหยุ่น มีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งทางด้านกาย การใช้สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การเลือกใช้คำพูดให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนและลักษณะความเป็นผู้นำของครู ทักษะคิดและความคาดหวังของครู ไม่ว่าจะเป็นทักษะคิดต่อนักเรียน ต่อการสอนหรือความคาดหวังในตัวนักเรียน หรือความคาดหวังต่อการสอนก็อาจส่งผลต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนด้วยเช่นกัน และมีส่วนส่งผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียนด้วย

ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ครูควรทำให้นักเรียนเกิดความ รู้สึกปลอดภัย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เกิดความรู้สึกว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เกิดความรู้สึกว่าประสบความสำเร็จ และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง การจัดกิจกรรมและ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย

การสร้างบรรยากาศทางวิชาการ

บรรยากาศทางวิชาการ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมที่จะช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนปฏิบัติงานทางวิชาการได้อย่างสะดวกราบรื่น เกิดความรู้สึกสนุกและเป็นสุขกับการทำงาน สภาพการต่าง ๆ เอื้อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ ได้แก่

1. อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม

2. นวัตกรรมและเทคโนโลยี
3. บรรยากาศแบบเปิด

อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม

อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และอุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่บ่งชี้บรรยากาศทางวิชาการได้อย่างชัดเจน มองเห็นได้ จับต้องได้ และรู้สึกได้

อาคารสถานที่ โรงเรียนควรตั้งอยู่ในที่นักเรียนสามารถเดินทางไป-กลับได้อย่างสะดวก ไม่ห่างจากย่านชุมชนมากเกินไป ที่ตั้งถูกสุขลักษณะและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีงาม ควรจัดให้มีบริเวณและสนามหญ้า เพื่อให้นักเรียนได้เล่น พักผ่อน และปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน อาคารเรียนควรเป็นอาคารถาวร ใช้ได้อย่างเหมาะสมถูกฤดูกาล ถูกสุขลักษณะและตรงตามความต้องการทางวิชาการ หากเป็นไปได้ ควรมีโรงฝึกงาน โรงพลศึกษา เรือนเพาะชำ และสวนให้มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมกับสภาพและวัยของนักเรียน

ในอาคารเรียนและอาคารประกอบ ควรจัดให้มีห้องเรียนให้ครบตามระดับชั้น นอกจากห้องเรียน ควรจัดให้มีห้องประกอบการเรียนอื่น ๆ เช่น ห้องสมุด ห้องพยาบาล ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติงาน (ตามแผนการสอนที่โรงเรียนจัด) ห้องศิลปะและดนตรี ห้องจริยธรรม ห้องประชุม ห้องโสตทัศนศึกษาและอุปกรณ์การสอน ห้องพลานามัย ห้องหมวดวิชาต่าง ๆ เป็นต้น การจัดห้องต่าง ๆ เหล่านี้ ควรคำนึงถึงสุขลักษณะในเรื่องการถ่ายเทอากาศ แสงสว่าง และให้ปลอดภัยจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ และจัดให้มีอุปกรณ์และเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของลักษณะห้องนั้น ๆ

การจัดอาคารสถานที่ให้ช่วยส่งเสริมต่อการพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งก็หมายถึง การช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ผู้บริหารโรงเรียนควรคำนึงแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. ถ้าโรงเรียนตั้งอยู่ในหรือใกล้แหล่งอบายมุขหรืออยู่ในสิ่งที่ไม่ดีงาม ผู้บริหารควรพยายามหาทางที่จะป้องกันหรือขจัดสิ่งเหล่านั้น ไม่ให้นักเรียนได้สัมผัสหรือพบเห็น เช่น ควรหาสิ่งมาทับไม่ให้นักเรียนเห็นสิ่งไม่ดีงาม หรือ ขอความช่วยเหลือจากผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในท้องถิ่นเพื่อขจัดปัญหาเหล่านั้น

2. ตรวจสอบสภาพอาคารเรียนอยู่เสมอ เพื่อซ่อมแซมและวางโครงการปรับปรุงอาคารเรียนให้ได้มาตรฐาน

3. จำนวนนักเรียนที่จัดเข้าเรียนในแต่ละห้อง ควรจัดให้เหมาะสมกับขนาดของห้อง ไม่ควรให้มีจำนวนมากจนเกินไป เพราะอาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เหมาะสม

4. การจัดผังโรงเรียน ควรคำนึงถึงหลักสูตร กิจกรรม แผนชั้นเรียนและแผนเต็มรูปของโรงเรียน

5. ควรจัดบริเวณโรงเรียนให้สะอาด สวยงาม ร่มรื่น โดยการปลูกต้นไม้ยืนต้นเพื่อให้ได้ร่มเงา ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับที่หาง่าย บำรุงดูแลรักษาอย่างง่ายและเลือกให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

6. ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาอาคาร สิ่งปลูกสร้าง และบริเวณโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และถ้าเป็นไปได้ ควรจัดให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดูแลอาคารและบริเวณเพื่อปลูกฝังนิสัยการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความรู้สึกความเป็นเจ้าของในโรงเรียน

สภาพแวดล้อม การจัดสภาพแวดล้อมเข้าช่วยเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการนั้นทำได้ทุกที่ในบริเวณโรงเรียนและอาคารเรียนหรืออาคารประกอบต่าง ๆ สิ่งที่โรงเรียนจัดทำได้ ได้แก่

1. สอดแทรกความรู้ สิ่งที่นักเรียนควรรู้ควรปฏิบัติไว้ตามที่ต่าง ๆ ให้นักเรียนได้เห็นอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ นักเรียนเกิดสำนึกและซึมซับเข้าไป เช่น อาจเขียนคำขวัญและข้อเตือนใจต่าง ๆ ลงบนแผ่นไม้หรือแผ่นพลาสติก และแขวนตามต้นไม้หรือตามสถานที่เหมาะสม เช่น การปลูกฝังการใช้น้ำอย่างประหยัด อาจติดข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้น้ำอย่างประหยัดในห้องน้ำของนักเรียน ก๊อกน้ำดื่ม ฯลฯ แนวทางการประพฤติติดตามต้นไม้ เป็นต้น

2. ส่งเสียงตามสายเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนควรรู้หรือเหตุการณ์ปัจจุบันในช่วงเวลาพักของนักเรียน

3. จัดทุกส่วนภายในบริเวณโรงเรียนเท่าที่จะทำได้ให้เป็นมุมแห่งความรู้ ถ้าโรงเรียนมีบริเวณมาก อาจจัดทำแปลงสาธิตการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การทำสวนสมุนไพร มุมอ่าน ฯลฯ

4. จัดบอร์ดหรือนิทรรศการตามบริเวณที่นักเรียนเดินผ่านบ่อย ๆ

5. จุดมูมเสวนาหรืออภิปรายปัญหาในชีวิตประจำวัน อาจจัดอาจารย์หรือนักเรียนที่ได้คัดเลือกแล้วมาเป็นผู้นำในการอภิปรายตามหัวข้อที่กำหนด นักเรียนที่สนใจก็สามารถเข้าร่วมเสวนาได้ เช่น วันพุธเวลา 12.30-13.00 น. เสวนาปัญหาการเมือง วันพฤหัสบดี เวลา 7.30-8.00 น. อินเทอร์เน็ตสัมพันธ์ เป็นต้น

นวัตกรรมและเทคโนโลยี

การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในโรงเรียนเป็นส่วนในการพัฒนาการเรียนการสอนของทั้งครูและนักเรียนวิธีการหนึ่งและเป็นการช่วยการบริหารหลักสูตรด้วย (รายละเอียดศึกษาในบทที่ 11)

บรรยากาศแบบเปิด

บรรยากาศด้านการบริหารการจัดการเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบริหารหลักสูตรที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาและการปรับปรุงงานด้านการเรียนการสอน บรรยากาศแบบเปิดนี้เป็นบรรยากาศที่บุคลากรในโรงเรียนทุกระดับไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ และนักการภารโรง ต่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความเคารพกัน เชื่อถือไว้วางใจ เห็นอกเห็นใจและเกรงใจกัน ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานสูง มีความรู้สึกอบอุ่นใจ รักและผูกพัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานและในโรงเรียนสูง การดำเนินงานทุกอย่างในโรงเรียนก็จะสำเร็จเรียบร้อยด้วยการร่วมมือของทุกคนในโรงเรียน

ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำและเป็นแม่แบบในการสร้างบรรยากาศแบบเปิดขึ้นในโรงเรียน บุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำที่มีความเป็นกันเอง ความเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ การขอความช่วยเหลือบุคคลอื่นและความจริงใจต่อบุคคล ฯลฯ จะช่วยสร้างความศรัทธาและความไว้วางใจต่อผู้ใกล้ชิด ผู้บริหารควรเปิด “ประตูใจ” และ “ประตูห้องทำงาน” ให้กว้าง ครู นักเรียนและบุคลากรต่าง ๆ ของโรงเรียนสามารถที่จะเข้าไปหาเพื่อขอความช่วยเหลือให้ช่วยแก้ปัญหาให้ข้อเสนอแนะและให้แนวคิดต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาและในทุก ๆ ที่ หากผู้ที่ทำงานและ

เกี่ยวข้องรู้สึกว่าเขาสามารถจะ “พูด” กับผู้บริหารได้ทุกเรื่องและทุกที่แล้ว บรรยากาศและความพร้อมในการทำงานจะเกิดขึ้น ในทำนองเดียวกัน หากนักเรียนเกิดความรู้สึกว่าเขาสามารถจะเข้าไปหาครูเพื่อขอคำปรึกษา ขอความช่วยเหลือ หรือ “พูด” กับครูได้ทุกเรื่องและทุกเวลาแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนจะไม่เกิดขึ้น เพราะทุกคนรู้ปัญหาและได้ช่วยกันแก้ปัญหาและช่วยกันทำงาน การทำงานทุกอย่างแม้จะยากลำบาก แต่ก็จะมีบรรลุดูจุดหมายในที่สุด

พฤติกรรมกรรมการบริหารและการทำงานของผู้บริหารที่จะช่วยสร้างบรรยากาศแบบเปิดพอจะสังเกตได้ มีดังนี้

1. ผู้บริหารมีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย มีความเต็มใจและรักในงานที่ทำ มีความกระตือรือร้นที่จะค้นหาสิ่งใหม่และพยายามทำงานให้ดีกว่าเดิม มีความรักในมนุษย์และชอบการช่วยเหลือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีความจริงใจในการทำงานและการแก้ปัญหา

2. ผู้บริหารมาจากสภาพครอบครัวที่อบอุ่น และมีความพร้อมในการทำงาน

3. สร้างสัมพันธภาพที่ดีและมีความเป็นมิตรระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาและผู้มาเยี่ยมเยือน

4. จัดให้มีการอภิปรายในทุกกลุ่ม ทุกระดับ หรือร่วมกันทุกกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติ และวางแนวปฏิบัติร่วมกัน

5. สร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านสวัสดิการ ด้านการทำงาน และด้านกำลังใจ จัดหางบประมาณการเงินมาใช้จ่ายเพื่อให้เกิดความสะดวกและมีวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สนับสนุนให้บุคลากรมีโอกาสเผยแพร่ผลงานและความรู้ต่าง ๆ สนับสนุนให้บุคลากรได้เผยแพร่ความรู้ ฯลฯ

6. เปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้าพบและพูดคุยได้ทุกเรื่อง

7. สร้างทีมงานและส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ

8. สร้างสรรค์และส่งเสริมให้บุคลากรทำงานเพื่อส่วนร่วม และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

9. จัดให้บุคลากรมีการพบปะสังสรรค์และทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้รู้จักกันและมีความสามัคคีกัน

10. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นและมีโอกาสเข้าร่วมงานต่าง ๆ ในกิจกรรมของโรงเรียน

พฤติกรรมและการทำงานดังกล่าว จะช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน มีความรู้สึกเป็นหมู่คณะ มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหาร ครู คณะทำงานนักเรียนและผู้ปกครอง เป็นสิ่งซึ่งช่วยให้การทำงานสำเร็จเป็นอย่างดี

การตรวจสอบแผนงานและผลงานการบริหารหลักสูตร

การตรวจสอบและการประเมินผลแผนงานและโครงการต่าง ๆ เป็นงานที่ผู้บริหารต้องรับผิดชอบและจะต้องกระทำ ผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการบริหารหลักสูตรจะต้องทราบผลการปฏิบัติงานในสถานศึกษาของตนว่า ปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร จะได้หาทางแก้ไขได้ถูกต้อง

การตรวจสอบ หมายถึง การติดตามงานและโครงการต่าง ๆ ที่กำลังปฏิบัติอยู่ในด้านความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และข้อบกพร่อง เพื่อทราบผลงานและจะได้เร่งรัดปรับปรุงและแก้ไขการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การตรวจสอบนั้นไม่ใช่การจับผิดหรือแสดงอำนาจ

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อสรุปผลการดำเนินงานของแผนงานและโครงการ เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ และควรประเมินผลกระทบและผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิชาการต่อไป

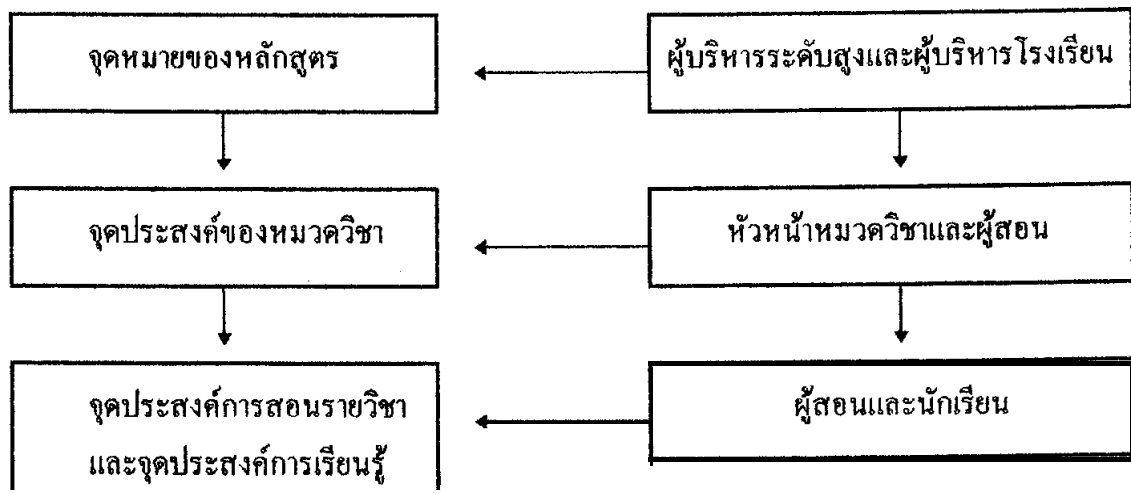
แนวทางในการตรวจสอบและประเมินผลแผนงาน ควรมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการในการตรวจสอบและประเมินผล
2. การตรวจสอบและประเมินผลควรทำเป็นระยะ ๆ ติดต่อกันและต่อเนื่องกันไป
3. ควรมีการวางแผนการตรวจสอบและการประเมินผลงานร่วมกัน กำหนดสิ่งที่จะต้องประเมิน สร้างเครื่องมือ กำหนดเกณฑ์ที่เชื่อถือได้เป็นกรณีพิเศษ
4. ประชุมชี้แจงแนวปฏิบัติงานให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบอย่างชัดเจน รวมทั้ง

กำหนดวิธีปฏิบัติและระยะเวลาในการดำเนินการ เช่น ระบบการรายงานประจำเดือน ประจำภาคเรียน การรายงานเป็นครั้งคราวหรือมีการประชุม ฯลฯ

5. การประเมินผล ผู้ประเมินผลต้องทราบข้อมูลพื้นฐาน สิ่งที่ต้องประเมินและ ประเมินตามแบบที่กำหนด ประเมินผลสรุปการทำงาน ประเมินผลกระทบ ประเมินผล ข้างเคียง และทำสรุปผลการประเมิน รายงานปัญหาและอุปสรรค (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ

การประเมินผลงานการบริหารหลักสูตร ก็ต้องวิเคราะห์ดูว่า จุดหมายของหลักสูตร บรรลุผลหรือเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะช่วยให้จุดหมายของ หลักสูตรบรรลุผลนั้น ได้มีการดำเนินการได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและเป็นไปตามแผนและ โครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องมีผู้ทบทวนและตรวจสอบเป็นขั้น ๆ ดังนี้

การที่จะกล่าวว่า การบริหารหลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร ก็ต้องพิจารณา ดูว่า ผลผลิตหรือนักเรียนที่โรงเรียนแต่ละแห่งผลิตออกไปนั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ ระบุไว้ในจุดหมายของหลักสูตรหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ดังนั้น การตรวจสอบและ ประเมินผลการบริหารหลักสูตรจึงมิได้ดูแต่เพียงว่า นักเรียนเรียนจนตามหลักสูตรมากน้อย เพียงไร แต่ต้องดูที่คุณภาพของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปแล้วด้วย การติดตามผล นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปแล้วจึงเป็นงานที่สำคัญและต้องทำอย่างต่อเนื่อง ติดตาม ดูว่า นักเรียนได้ไปศึกษาต่อในด้านใด ทำงานหรือประกอบอาชีพอะไร ประสบความ สำเร็จในการทำงานและในการดำรงชีวิตมากน้อยเพียงใด ประสบปัญหาอย่างไรหรือไม่เมื่อ เทียบกับโรงเรียนอื่น ๆ

การประเมินแผนงานและผลงานการบริหารหลักสูตรนั้นควรทำเป็นระบบและทำในทุกด้านที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการประเมินเพื่อช่วยในการพัฒนาและปรับปรุงงานที่นิยมใช้กันมาก ได้แก่ การประเมินรูปแบบซีพีบี (CIPP Model) เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่จะช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก เป็นแบบที่ทำให้มองเห็นภาพรวมทั้งระบบ เข้าใจง่ายและสะดวกในการปฏิบัติการประเมินรูปแบบซีพีบี จะประเมินครบทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ประเมินสภาพแวดล้อม (Context) ที่เกี่ยวข้องกับงานและโครงการ เช่น ชั่วโมงการทำงานของครู ปริมาณงานที่ครูต้องปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนการสอน ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เป็นต้น

2. ประเมินตัวป้อนหรือปัจจัยนำเข้า (Input) ที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ว่ามีความเพียงพอเหมาะสมหรือไม่ และเป็นไปตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดหรือไม่ อย่างไร

3. ประเมินกระบวนการ (Process) ในการดำเนินงาน ตรวจสอบการดำเนินงานว่าได้มีการดำเนินงานอย่างไร เป็นไปตามแผน กรรณวิธีหรือตามที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่ และต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไร

4. ประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product) ประเมินว่า ผลผลิตหรือผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามจุดประสงค์และเป้าหมายของโครงการตามที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด มีผลกระทบหรือผลพลอยได้อะไรเกิดขึ้นบ้าง

สรุป

การพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการเป็นงานที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา และต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุก ๆ ฝ่าย การดำเนินการในงานใด ๆ นั้น จะต้องพิจารณาแผนงานและการทำงานที่มีอยู่เดิม นำข้อเสนอแนะและการแก้ปัญหาไปใช้ในการพิจารณาแผนงานหรือโครงการใหม่ มีการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติและทำการประเมินผล เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานวิชาการทุก ๆ ด้าน ตรวจสอบการใช้เครื่องมือการประเมินผลและเทคนิคต่าง ๆ สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนและครู ตรวจสอบและติดตามผลว่า นักเรียนมีคุณสมบัติตรงตามจุดหมายที่ระบุไว้ในหลักสูตรหรือไม่ ผู้บริหารจะต้องไวต่อสิ่งต่าง ๆ และหาทางปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา.